

POPYTOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORSTW NA RYNKACH LOKALNYCH PODKARPACIA I LUBELSZCZYZNY

Elżbieta Wojnicka¹

W ramach badania popytowych uwarunkowań rozwoju przedsiębiorstw na rynkach lokalnych Podkarpacia i Lubelszczyzny szacowane są dochody przedsiębiorstw i podmiotów prawnych w gminach i powiatach województw na podstawie wpływów gmin z tytułu podatków dochodowych PIT i CIT. Ponadto oceniany jest klimat koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw w gminach i powiatach na podstawie oceny chłonności rynków lokalnych w postaci dochodów ludności i ich ewolucji oraz efektywności firm w postaci ich zyskowności, a także dynamiki liczby przedsiębiorstw i pracujących na danym terenie. W ramach badania przeprowadzana jest też prognoza koniunktury w poszczególnych powiatach na podstawie planów budżetowych gmin dotyczących wpływów z podatków bezpośrednich. Powyższe analizy bazują na danych statystycznych. Na podstawie półrocznego badania ankietowego gospodarstw domowych oceniana jest natomiast krańcowa skłonność do konsumpcji na danym terenie, która pozwala oszacować mnożnik inwestycyjny,

a stąd możliwy przyrost dochodu lokalnego, a pośrednio zwrot z inwestycji poczynionych na danym terenie. Poniżej szczegółowo przybliża się metodologię badania w powyższych przekrojach oraz uzyskane wyniki.

1. Szacunki dochodów ludności i przedsiębiorstw oraz ich prognozy

Dochody osób i podmiotów prawnych na danym terenie są szacowane na podstawie następującego wzoru:

$$D = W/(A \cdot B)$$

- A – udział gmin w podatku w odsetkach
- B – efektywna stopa podatkowa w odsetkach
- W – wpływy gmin z podatku w zł (na mieszkańca)
- D – dochód roczny przed opodatkowaniem (na mieszkańca) w gminie

Dochód przed opodatkowaniem ludności i przedsiębiorstw jest więc liczony poprzez podzielenie wpływów gmin z podatków dochodowych przez iloczyn udziału gmin w podatku PIT lub CIT w danym roku i efektywnej stopy wpływów z tego podatku w danym roku. Dzięki wykorzystaniu efektywnej stopy podatkowej unika się zaniżenia dochodu o przysługujące ulgi. Odpowiednie współczynniki dla poszczególnych lat są takie jak przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Współczynniki do szacowania dochodów przed opodatkowaniem ludności i podmiotów prawnych

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Efektywna stopa PIT	15,5	15,7	15,61	15,85	15,35	15,34	15,55	16*
Udział gmin w podatku	27,6	27,6	27,6	27,6	27,6	35,71	35,71	35,71
Współczynnik	0,04278	0,043332	0,043084	0,043746	0,042366	0,0547791	0,055529	0,057136
Efektywna stopa CIT	29,7	26,8	25,2	24,7	23,7	16,78	16,68	16,68*
Udział gmin w podatku	5	5	5	5	5	6,71	6,71	6,71
Współczynnik	0,01485	0,0134	0,0126	0,01235	0,01185	0,011259	0,011192	0,011192

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999-2002 (Dz.U. nr 150, poz. 983 ze zmianami), Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku „O dochodach jednostek samorządu terytorialnego”, Dz. U. z 2003 roku, Nr 203, poz.1966, dane Ministerstwa Finansów, *-prognoza

¹ Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Podmioty prawne to podmioty posiadające osobowość prawną zobowiązane do płacenia podatku od osób prawnych. Według Ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych podatnikami są wszystkie osoby prawne i nie posiadające osobowości prawnej poza spółkami: cywilnymi, jawnymi, partnerskimi, komandytowymi, komandytowo-akcyjnymi. Zwolnione są też jednostki budżetowe. Podmioty prawne to więc przede wszystkim spółki prawa handlowego, fundacje, stowarzyszenia rejestrowe, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe. Dla oszacowania przeciętnych dochodów podmiotów prawnych w gminach przyjęto liczbę aktywnych podmiotów estymowaną na podstawie odsetka podmiotów aktywnych w porównaniu z liczbą podmiotów prawnych zarejestrowanych w REGON. Wskaźnik ten wynosi około 55%.² Podmioty prawne to głównie większe – małe, średnie i duże przedsiębiorstwa, a stąd jest ich znacznie mniej w gospodarce niż zakładów osób fizycznych, którymi są głównie firmy mikro. Kondycję mikro firm będą więc odzwierciedlać wpływy gmin z PIT na danym terenie.

Obliczone w powyższy sposób wartości dochodu ludności na mieszkańca oznaczają dochód przed opodatkowaniem deklarowany przez mieszkańców w zeznaniach podatkowych, a więc po odjęciu kosztów uzyskania przychodu. Odzwierciedlają one dochód z pracy najemnej, emerytury/renty oraz dochód osób prowadzących działalność gospodarczą. Wartości te są najniższe w gminach i powiatach o większym udziale rolnictwa ze względu na fakt, że nie jest ona opodatkowana według reguł PIT. Oszacowane dochody podmiotów prawnych to również dochody, czyli przychody pomniejszone o koszty przed opodatkowaniem, a więc zysk/strata brutto przedsiębiorstw.

Prognoza dochodów ludności i kondycji przedsiębiorstw jest dokonywana na podstawie danych z budżetów gmin Podkarpacia i Lubelszczyzny dotyczących planów budżetowych i ich wykonania w zakresie wpływów z podatków dochodowych osób fizycznych i prawnych pochodzących z Regionalnych Izb Obrachunkowych województw.

Dochody ludności i przedsiębiorstw w powiatach województw w 2005 roku i prognozy na 2006 r.

Dochody deklarowane przez mieszkańców Podkarpacia i Lubelszczyzny w 2005 roku wzro-

sły w porównaniu z 2004 rokiem znacznie więcej niż inflacja co oznacza realny wzrost dobrobytu. W szczególności bardzo wzrosły dochody ludności na Lubelszczyźnie – w przypadku połowy powiatów był to wzrost o ponad 20%, na Podkarpaciu w połowie powiatów w wzrost był wyższy niż 13%. Wzrosły dochody we wszystkich powiatach poza łańcuckim na Podkarpaciu. Ponadto w większości przypadków wzrost był większy niż oczekiwany.

Na Podkarpaciu najbardziej uległy zwiększeniu deklarowane dochody w powiecie rzeszowskim – o 22%. Ponadto silny wzrost dochodów ludności nastąpił w powiatach leżajskim, mieleckim, ropczycko-sędziszowskim, przemyskim i sanockim.

Najwyższe dochody w przeliczeniu na mieszkańca miały tradycyjnie w 2005 roku powiaty grodzkie tj. kolejno Rzeszów, Krosno, Tarnobrzeg i Przemyśl. Dochody przed opodatkowaniem w przeliczeniu na mieszkańca na miesiąc wynosiły w miastach Podkarpacia od 600 zł w Rzeszowie do 393 zł w Przemyśle. Spośród powiatów ziemskich najwyższe dochody zaobserwowano w stalowowolskim – około 380 zł oraz mieleckim i dębickim – około 315 zł. Najmniej średnio zarobili mieszkańcy powiatów przemyskiego, lubaczowskiego i kolbuszowskiego – około 160 zł na miesiąc.

Dochody deklarowane przez ludność w 2005 roku były bardzo zbliżone do prognoz gmin podkarpackich z planów budżetowych na 2005 rok. Gminy patrzą równie optymistycznie na koniunkturę w 2006 roku i spodziewają się dalszego wzrostu deklarowanych w zeznaniach PIT dochodów ludności. W całym regionie gminy spodziewają się, że dochody ludności wzrosną w 2006 roku nominalnie o 6,8%. Najbardziej optymistycznie prognozują sytuację w 2006 roku gminy powiatów kolbuszowskiego, niżańskiego i bieszczadzki.

15% dochodów ludności Podkarpacia generuje powiat grodzki Rzeszów. Po około 7% dochodów ludności Podkarpacia w 2005 roku powstało w powiatach rzeszowskim i mieleckim oraz dębickim i stalowowolskim. Koncentracja dochodów w stolicy regionu jest jednak na Podkarpaciu znacznie mniejsza niż w lubelskim, gdzie w Lublinie powstaje blisko 35% dochodu ludności województwa, a w kolejnym powiecie tj. puławskim niecałe 6%.

² Liczba aktywnych podmiotów prawnych to liczba podmiotów składających sprawozdanie do GUS spośród firm zobowiązanych do tego oraz aktywnych najmniejszych podmiotów prawnych na bazie reprezentacyjnych badań prowadzonych przez GUS. Por. ; J.Chmiel (red) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGiP i PARP, Warszawa 2005; E.Wojnicka, P.Klimczak, Stan sektora MSP w 2004 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2004, PARP, Warszawa 2006, w druku; Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r, www.stat.gov.pl

Tabela 2. Dochody ludności w powiatach podkarpackich

Powiat	Dynamika dochodu		Dochód na mieszk. na miesiąc w zł	Udział w dochodach ludności regionu 2005 (%)
	2005/2004	2006/05*	2005	
bieszczadzki	109,7	113,4	249,7	0,8
brzozowski	115,8	108	216,3	2,1
dębicki	111,8	104,3	344,2	6,9
jarosławski	109,5	112,8	252,8	4,6
jasielski	109,8	106,5	293,0	5,1
kolbuszowski	113,1	116,3	169,7	1,6
Krosno	110,6	109	554,6	4
krośnieński	115,7	110,9	277,5	4,6
leski	112	107,7	235,0	0,9
leżajski	120,2	104,5	256,7	2,7
lubaczowski	113,2	110,3	174,7	1,5
łańcucki	86	112,4	292,6	3,4
mielecki	117,5	112,3	351,7	7,1
niżański	111,9	113,9	225,6	2,3
przemyski	117,5	111,7	183,9	2
Przemyśl	112	107,1	432,1	4,3
przeworski	115,3	110,2	232,4	2,8
ropczycko-sędziszowski	119,3	108,6	241,5	2,6
rzeszowski	122	108,7	275,2	7,1
Rzeszów	112,8	112,1	660,2	15,1
sanocki	117,4	111,2	319,0	4,5
stałowowski	115,3	107,8	413,6	6,8
strzyżowski	112	107,5	214,3	2
Tarnobrzeg	113,6	112,5	459,5	3,5
tarnobrzesci	111	112,7	265,1	1,7
woj.podkarpackie	112	106,8	319,0	100

Źródło: Obliczenia IG WSiIZ na podstawie BDR GUS i planów budżetowych gmin; * prognoza

W przeciwieństwie do Podkarpacia gminy Lubelszczyzny w 2004 roku nie były tak trafne w swoich prognozach co do dochodów ludności w 2005 roku. Okazały się one bowiem znacznie wyższe niż prognozowane w powiatach ziemskich. Znikomy błąd prognozy dotyczył powiatów grodzkich. W 2006 roku gminy województwa lubelskiego ponownie spodziewają się znacznego

wzrostu dochodów ludności – w ponad połowie powiatów oczekiwany jest wzrost dochodów ludności o ponad 10%. Największej poprawy można się spodziewać w powiatach janowskim, lubelskim, świdnickim oraz radzyńskim, a także Białej Podlaskie, lubartowskim i krasnostawskim. W żadnym powiecie nie jest spodziewany spadek całkowitego deklarowanego dochodu.

Tabela 3. Dochody ludności w powiatach lubelskich

Powiat	Udział w dochodzie osób regionu	Dynamika dochodu		Dochód na mieszk. na miesiąc w zł
		2005/2004	2006/2005*	2005
Bialski	3,08	123,5	109	229,1
Biłgorajski	3,4	119,9	103,4	277,4
Chełmski	1,56	119,7	106,6	180,0
Hrubieszowski	1,84	120,2	110,9	223,5
Janowski	1,14	124,5	118,8	202,0
Krasnostawski	2,31	119,1	111,4	257,8
Kraśnicki	3,13	126,6	108,8	267,0
Lubartowski	2,85	130,2	112,5	267,4
Lubelski	4,1	131,4	117,6	253,1
Łęczyński	2,51	119	109,5	374,7
Łukowski	3,46	123,4	110	271,2
Opolski	1,58	112	111,4	211,6
Parczewski	1,15	129,7	110,6	264,1
Puławski	5,78	126,2	107,3	425,0
Radzyński	1,75	123,5	113,1	240,0
Rycki	2,72	119,5	102,7	387,4
Świdnicki	3,2	121,9	114,8	380,2
Tomaszowski	2,62	124,5	106,8	249,3
Włodawski	1,19	134,1	109,2	250,6
Zamojski	2,62	125,8	108,7	201,1
Biała Podlaska	3,87	115	112,7	581,5
Chełm	4,9	109,1	103,7	615,6
Lublin	34,68	116,9	109,7	862,5
Zamość	4,56	114	107,1	588,0

Źródło: Obliczenia WSiIZ na podstawie BDR GUS i planów budżetowych gmin; *-prognoza

Najwyższy dochód w przeliczeniu na mieszkańca mają tradycyjnie powiaty grodzkie i jest on wyższy na Lubelszczyźnie niż na Podkarpaciu. W Lublinie dochód na mieszkańca w 2005 roku wyniósł blisko 862 zł i był o 17% wyższy niż rok wcześniej. W pozostałych miastach lubelskiego tj. Chełmie, Zamościu i Białej Podlaskie dochód na mieszkańca wyniósł około 600 zł i również był istotnie wyższy niż rok wcześniej. Należy oceniać, że w 2005 roku nastąpił duży wzrost wynagrodzeń

w lubelskim. Jednocześnie poprawiła się w lubelskim sytuacja na rynku pracy bardziej niż na Podkarpaciu w 2005 roku i stąd rezultaty w zakresie dochodów ludności były lepsze. Z powiatów ziemskich najwyższe średnie dochody przed opodatkowaniem ludności zaobserwowano w puławskim – około 425 zł oraz ryckim, świdnickim i łęczyńskim – około 400 zł. Najniższe dochody na Lubelszczyźnie w 2005 roku wystąpiły w chełmskim – około 180 zł oraz zamojskim i janowskim – około 200 zł.

Tabela 4. Dochody podmiotów prawnych w powiatach Podkarpacia i Lubelszczyzny

Województwo podkarpackie	Udział w dochodzie firm w regionie	Dochód na aktywny podmiot prawny 2005	Województwo lubelskie	Udział w dochodzie podmiotów prawnych	Dochód na podmiot prawny 2005
m. Krosno	8,1	412215,7	łęczyński	5,5	617559,1
dębicki	9,7	388200,5	puławski	13,8	498444,2
sanocki	7,3	354270,6	Lublin	44,6	319955,7
m. Rzeszów	24,2	314532,6	Zamość	6,4	279479,2
leżajski	3,2	303059,2	krasnostawski	2,7	244098,7
przemyski	2,4	240765,6	Chełm	3,5	218714,8
jasielski	4,7	226987,4	świdnicki	2,4	189453,6
stalowowolski	6	210755,7	Biała Podlaska	3	188499,3
ropczycko-sędziszowski	2,2	209390	janowski	1,5	158256,1
przeworski	2,2	180614,4	biłgorajski	2,3	130603,2
bieszczadzki	0,9	158306,3	zamojski	1,8	128540,2
m. Tarnobrzeg	2,6	153767,7	opolski	0,9	125357,2
łańcucki	2	146764,2	białski	1,8	104560,2
mielecki	4,3	143161,1	lubartowski	1,3	95935
tarnobrzeski	1,1	131095,7	radzyński	0,8	90365,8
rzeszowski	3,2	129883,8	hrubieszowski	0,9	76088,8
kolbuszowski	1	117438	tomaszowski	1,2	74092
krośnieński	1,8	108252,3	kraśnicki	1,2	71197,6
m. Przemyśl	2,9	107511,4	rycki	0,7	70754
lubaczowski	0,8	96128,6	lubelski	1,8	66807,2
brzozowski	0,6	75922,9	chełmski	0,5	63945
strzyżowski	0,5	66978,8	parczewski	0,3	47039,1
jarosławski	7,4	65777,7	łukowski	0,7	46574,2
niżański	0,6	61228,3	włodawski	0,3	37837,5
leski	0,4	54470			

Źródło: Obliczenia WSiLZ na podstawie BDR GUS i planów budżetowych gmin

W obydwu regionach największa część dochodów podmiotów prawnych powstaje w stolicach województw. W Lublinie w 2005 roku zadeklarowanych było 44,6% dochodów przedsiębiorstw województwa lubelskiego, natomiast w Rzeszowie 24,2%. Pokrywa się to z większą koncentracją ludności w stolicy w lubelskim niż podkarpackim. Drugi po Lublinie powiat Lubelszczyzny miał udział w dochodzie podmiotów prawnych w 2005 roku w wysokości 13,6% i był to puławski. Powyżej 5% dochodu firm regionu wytworzyły jeszcze te ułożone w powiecie łęczyńskim. Niski udział w dochodach podmiotów prawnych pozostałych powiatów odzwierciedla ich rolniczy charakter. Na Podkarpaciu przedsiębiorstwa są bardziej równomiernie rozłożone. Blisko 10% dochodu podkarpackich podmiotów prawnych w 2005 roku powstało w powiecie dębickim, od około 8% do 7% w każ-

dym z powiatów Krośnie, sanockim i jarosławskim. 6% w stalowowolskim, blisko 5% w jasielskim i 4,3% w mieleckim.

W 2005 roku najwyższe średnie dochody deklarowane aktywnych podmiotów prawnych, czyli zysk brutto najwyższe były w powiatach lubelskich łęczyńskim – 617 tys. zł i puławskim – blisko 500 tys. zł oraz podkarpackim Krośnie, dębickim i sanockim – do 412 tys. zł do około 350 tys. zł. Średnie dochody podmiotów prawnych z Lublina i Rzeszowa były bardzo zbliżone i wyniosły blisko 320 tys. w Lublinie i blisko 315 tys. w Rzeszowie. Przeciętne dochody powyżej 300 tys. zł osiągnęły jeszcze podmioty prawne z leżajskiego. Zysk brutto w wysokości średnio od 200 tys. zł do 280 tys. zł w 2005 roku miały podmioty prawne z powiatów lubelskich Zamościa, krasnostawskiego i Chełmu oraz podkarpackich przemyskiego, jasielskiego, stalowowl-

skiego i ropczycko-sędziszowskiego. Najniższe średnie dochody – poniżej 50 tys. zł, miały w 2005 roku podmioty prawne powiatów lubelskich parczewskiego, łukowskiego i włodawskiego. Najniższe średnie dochody na Podkarpaciu – około 55 tys. i 61 tys. zł miały w 2005 roku podmioty prawne powiatów leskiego i niżańskiego.

Porównanie dochodów prawnych w lubelskim i podkarpackim pokazuje większą zyskowność przedsiębiorstw podkarpackich niż lubelskich w gminach miejsko-wiejskich i wiejskich oraz nieznacznie niższą w gminach miejskich. W gminach miejskich Podkarpacia średni dochód na podmiot prawny w 2005 roku wyniósł ponad 285 tys. zł natomiast na Lubelszczyźnie 294,2 tys. zł. Jednak wartość mediany, była wyższa na Podkarpaciu. W połowie gmin miejskich na Podkarpaciu średnie dochody podmiotów prawnych wyniosły ponad 220 tys., a w lubelskim 177,6 tys. zł. Odzwierciedla to większą polaryzację zyskowności firm na Lubelszczyźnie i ich skoncentrowanie w Lublinie i powiecie puławskim.

W gminach miejsko-wiejskich podmioty prawne na Podkarpaciu osiągnęły dochód przed opodatkowaniem średnio 177 tys. zł na podmiot, a w lubelskim zaledwie 71,1 tys. zł. W gminach wiejskich natomiast średni zysk brutto podmiotów prawnych wyniósł 101,1 tys. zł na Podkarpaciu i zaledwie 40,5 tys. zł w lubelskim. Odzwierciedla to fakt rolniczego charakteru województwa lubelskiego oraz bardziej uprzemysłowionego województwa podkarpackiego, na którego terenie znajdował się Centralny Okręg Przemysłowy, a stąd region posiada tradycję w tym zakresie. Mimo, że ludność zamieszkująca wsie to ponad 50% mieszkańców Podkarpacia to rolnictwo ze względu na jakość gleb nie jest ich głównym zajęciem.

Tabela 5. Dochody podmiotów prawnych w gminach różnego typu

Mediana (zagregowane)	Dochód na aktywny podmiot prawny 2005
gminy miejskie i powiaty grodzkie	
Podkarpacie	219565 (285420)
Lubelskie	177631,4 (294200)
gminy miejsko-wiejskie	
Podkarpacie	118395 (177040)
Lubelskie	59928 (71117)
gminy wiejskie	
Podkarpacie	19769 (101135)
Lubelskie	11472 (40515)

2. Klimat koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw na poziomie lokalnym w regionach podkarpackim i lubelskim

Analiza klimatu koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw w powiatach i gminach województw podkarpackiego i lubelskiego została przeprowadzona na bazie danych z Banku Danych Regionalnych GUS. Ocena klimatu koniunktury jest względna tj. w porównaniu do gmin danego typu, czyli oddzielnie dla wiejskich, miejsko-wiejskich oraz miejskich poszczególnych regionów. Zmniejsza się w ten sposób zaniżenie dochodu do dyspozycji cechujące tereny wiejskie przy stosowaniu wskaźników opartych na podatkach dochodowych. Do uiszczania podatku od osób fizycznych nie są bowiem zobowiązani rolnicy. Ocena względem średniej dla całego województwa spowodowałaby, że dobry klimat koniunktury odnosiłby się jedynie do gmin miejskich. Na terenach wiejskich natomiast także działają i rozwijają się firmy. Ocena klimatu koniunktury kształtuje się w skali od 0,1 – bardzo dobry klimat koniunktury, bez istotnych barier popytowych do 12 – bardzo słaby klimat koniunktury, słaby popyt. Klimat koniunktury został wyznaczony na bazie oceny czterech cech, na które złożyło się siedem zmiennych. Te cechy to:

- 1) Dochód ludności – dochód przed opodatkowaniem na mieszkańca obliczony na podstawie wpływów gmin z podatku od osób fizycznych w 2004 roku oraz średnioroczna dynamika tego dochodu w latach 2002-2004 – cecha ta jest przybliżeniem popytu konsumenckiego i jego tendencji. Ocena klimatu koniunktury powstała poprzez zsumowanie punktów za dynamikę oraz wysokość dochodu wyrażonego w kategorii średniej dla regionu wynoszącej 100. Za bardzo dobry klimat uznano sytuację gdy suma punktów wynosiła ponad 200, ocena 1 – niskie zagrożenia popytowe, czyli dobry klimat gdy od 180 do 200 punktów, ocena 2 odpowiada liczbie od 160 do 180 punktów i oznacza przeciętny klimat koniunktury, zaś ocena 3 – poniżej 160 punktów, to słaby klimat koniunktury – wysokie ograniczenia popytowe. Gorsza ocena klimatu koniunktury oznacza zarówno niski popyt konsumpcyjny jak też odzwierciedla słabą kondycję przedsiębiorstw na danym terenie, gdyż nie generują one dochodów ludności.
- 2) Dochód przedsiębiorstw – dochód w przeliczeniu na podmiot prawny w 2004 roku oszacowa-

ny podobnie jak dochód ludzi na podstawie wpływów gmin z podatku dochodowego od osób prawnych i efektywnej stopy podatkowej CIT oraz średnioroczną dynamikę tego dochodu w latach 2002-2004 tj. na bazie wartości zanotowanych od 2001 roku w przeliczeniu na podmiot prawny. Cecha ta stanowi przybliżenie kondycji – zyskowności brutto przedsiębiorstw – podmiotów prawnych w gminach i powiatach i jednocześnie przybliżenie popytu inwestycyjnego. Ocena klimatu koniunktury w zakresie tej cechy została wyznaczona analogicznie do oceny dochodu ludności. Czteroletni okres, za który zostały uwzględnione dane pozwala na wyeliminowanie efektu deklarowania strat dla uniknięcia opodatkowania, gdyż trudno przypuszczać by firma mogła funkcjonować przez 4 lata wykazując straty. Słabszy klimat koniunktury w ujęciu tej cechy oznacza pogarszające się wyniki finansowe przedsiębiorstw powiatu/gminy.

- 3) Dynamika przedsiębiorstw – średnioroczna dynamika liczby zakładów osób fizycznych w powiatach w latach 2001-2004 oraz dynamika liczby podmiotów prawnych w latach 2002-2004. Ocena klimatu w tym zakresie była dokonana na podstawie sumy dwóch dynamik w zależności od średniej sumy punktów dla dwóch województw lub w przypadku analizy dla gmin dla danego typu gmin. Słabszy klimat koniunktury dotyczył powiatów/gmin o niższej dynamice. Niższa dynamika oznacza zarówno niższą przedsiębiorczość mieszkańców jak i więcej przedsiębiorstw, które upadają.
- 4) Rynek pracy – średnioroczna dynamika liczby pracujących w latach 2000-2003 – klimat koniunktury był oceniany poprzez porównanie do średniej dynamiki w regionach bądź w danym rodzaju gmin. Niższa dynamika oznacza słabą zdolność przedsiębiorstw danego terenu do generowania nowych miejsc pracy co również odzwierciedla gorszą sytuację przedsiębiorstw.

W rezultacie najniższa ocena klimatu koniunktury – najwięcej zagrożeń wyniosła 12 jednak na poziomie powiatów ten maksymalny poziom to 7, zaś w gminach 11. Najwyższa ocena 0 tj. prawie brak zagrożeń popytowych oznacza dobrą sytuację zarówno w zakresie dochodów ludności, firm jak i rozwój przedsiębiorczości w sensie ilościowym i relatywnie dobrą sytuację na rynku

pracy. Niestety dane dotyczące dynamiki pracujących dostępne są na razie na poziomie gmin jedynie za 2003 roku jednak długi okres pokazuje siłę rynku pracy danego terenu w porównaniu z innymi². Oczywiście bardzo dobra ocena klimatu koniunktury nie oznacza, że na danym terenie firmy na pewno nie będą upadać, ale pokazuje, że w powiecie czy gminie warunki dla rozwoju przedsiębiorstw są lepsze niż w innych, a stąd prawdopodobieństwo upadłości jest niższe. Natomiast gdy firma upadnie to łatwiej będzie jej pracownikom znaleźć sobie w danym powiecie/gminie nowe zajęcie. Ponadto dane te mogą być wskazówką dla pracowników firm zagrożonych upadłością, gdzie stosunkowo najłatwiej będzie znaleźć pracę lub rozpocząć własną działalność. Dla przedsiębiorców koniunktura w powiecie wyrażona przede wszystkim w dochodach ludzi i przedsiębiorstw jest wskazówką, gdzie najlepiej rozszerzać sprzedaż.

Na poziomie powiatów nie zaobserwowano krańcowych ocen koniunktury. Wynika to z faktu, że często złą koniunkturę w jednej gminie łądzi lepsza sytuacja w ościennej i odwrotnie. Powiat to obszar, na którym mobilność ludności jest dość wysoka ze względu na umiarkowane koszty transportu, więc można go traktować jako główny poziom dla wydzielania lokalnych rynków pracy.

Najniższa ocena klimatu koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw spośród powiatów - 7 punktów, dotyczy powiatu lubelskiego, co wynika głównie ze słabości dochodów przedsiębiorstw oraz rozwoju sektora przedsiębiorstw w sensie ilościowym. Ponadto słaby klimat koniunktury – 6 stopnia, dotyczy powiatu łukowskiego na Lubelszczyźnie oraz strzyżowskiego na Podkarpaciu. Dostatecznie słaby klimat koniunktury – 5 punktów, cechuje też powiaty podkarpackie: bieszczadzki, lubaczowski, niżański i przemyski oraz w województwie lubelskim opolski, parczewski, rycki i włodawski.

Przeciętnym klimatem koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw – ocena 3, cechują się m.in. Lublin, Chełm, Krosno, Tarnobrzeg, powiaty mielecki, zamojski, świdnicki, ropczycko-sędziszowski, sanocki, puławski, hrubieszowski, janowski, kolbuszowski, łęczyński. Nieznacznie gorsza sytuacja – ocena na 4 jest w powiatach chełmskim, przeworskim i mieście Przemyśl.

Powiaty o dobrym klimacie koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw (2 stopień) to Biała Podla-

³ Ocena klimatu koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw została dokonana w marcu 2006 r.

ska i Zamość na Lubelszczyźnie natomiast na Podkarpaciu powiat tarnobrzeski.

Najlepszy klimat koniunktury dotyczy powiatów biłgorajskiego i kraśnickiego na Lubelszczyźnie oraz miasta Rzeszów i powiatów dębickiego, krośnieńskiego i łańcuckiego na Podkarpaciu. Dobra sytuacja jest też w powiecie rzeszowskim, który jednak cechuje się dość niskim średnim dochodem na podmiot prawny.

Klimat koniunktury w gminach miejskich Podkarpacia i Lubelszczyzny

Gminy miejskie o najłagodniejszym klimacie koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw na Podkarpaciu to Dynów – ocena 10 punktów, Radymno i Lubaczów oraz Przemyśl⁴.

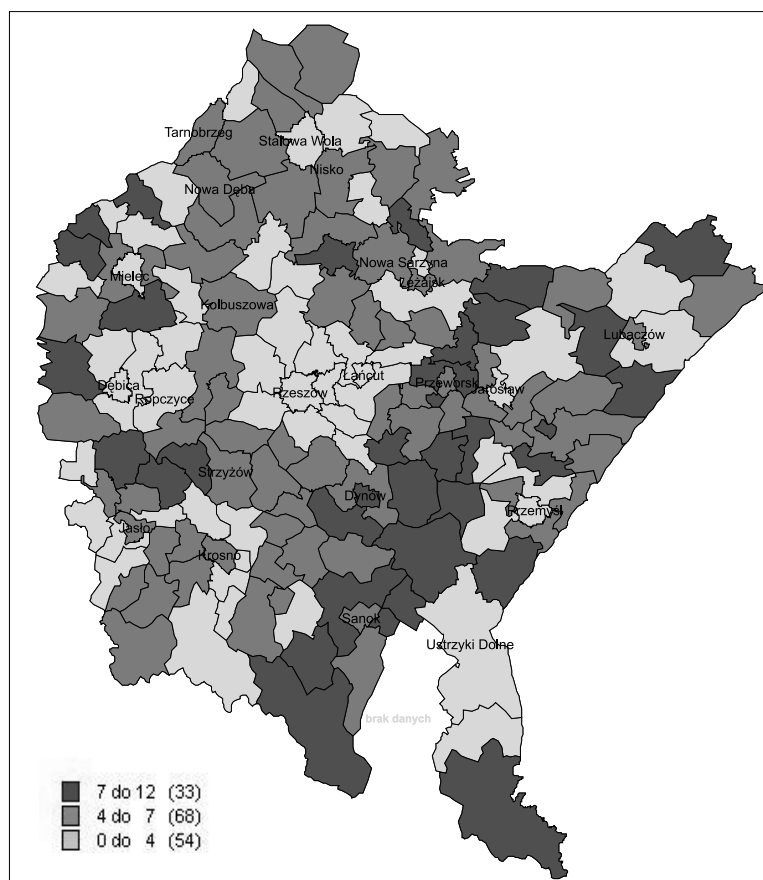
Najlepsza koniunktura i środowisko do prowadzenia biznesu występuje w Rzeszowie oraz w Stalowej Woli, Mielcu i Łańcucie.

Spośród gmin miejskich województwa lubelskiego najłagodniejszy klimat koniunktury dotyczy Hrubieszowa. Słabe warunki dla rozwoju przedsiębiorstw występują też we Włodawie i Stoczku Łukowskim. Dosyć słaba koniunktura oceniona na 5 punktów cechuje Międzyrzec Podlaski, Rejowiec Fabryczny oraz Puławę. W przeciwieństwie do Podkarpacia stolica regionu na Lubelszczyźnie cechuje się średnim klimatem koniunktury co wynika głównie z niskiej przedsiębiorczości i dochodów podmiotów prawnych. Najłagodniejszy klimat koniunktury na Lubelszczyźnie cechuje Terespol oraz Biłgoraj i Radzyń Podlaski.

Klimat koniunktury w gminach miejsko-wiejskich Podkarpacia i Lubelszczyzny

W gminach miejsko-wiejskich Podkarpacia najłagodniejszy klimat koniunktury cechuje Sieniawę, Oleśnice i Narol, Nową Dębę, a także Radomyśl Wielki i Rymanów.

Rysunek 1. Klimat koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw w gminach województwa podkarpackiego (0-bardzo dobry klimat koniunktury, 12 – bardzo słaby klimat koniunktury)

Źródło: Obliczenia WSiIZ

⁴ Ocena klimatu koniunktury jest relatywna względem innym powiatów lub gmin danego typu, a stąd ocena w przypadku powiatów grodzkich na tle pozostałych powiatów i gmin miejskich może się różnić.

Dość słaba koniunktura dla rozwoju firm - 5 punktów. Cechuje też Brzozów, Jedlicze, Kańczugę, Ulanów, Strzyżów i Sędziszów Małopolski. Szczególnie dobra sytuacja dotyczy natomiast Tyoczyna, a także Leska, lecz dla Leska nie ma pełnych danych. Dobra koniunktura – 2 stopnia, dotyczy jeszcze Cieszanowa, Głogowa Małopolskiego, Ustrzyk Dolnych i Ropczyc.

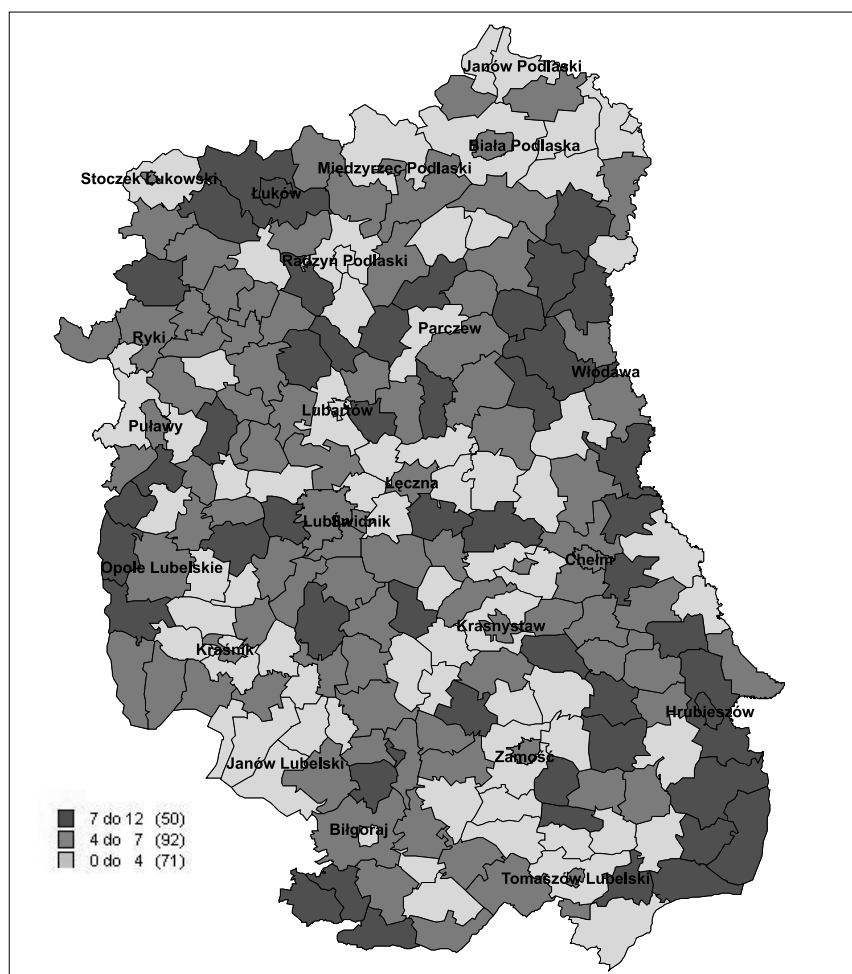
Na Lubelszczyźnie słaby klimat koniunktury dotyczy Szczepieszyzna, Piasek i Poniatoew. Bardzo niskie dochody firm cechują też Tarnogród, zaś szczególnie niska przedsiębiorczość Nałęczów i Parczew. Tyszowce to niskie dochody ludności i firm, Zwierzyniec niskie dochody ludności i przedsiębiorczość. Słabe strony Józefowa to dochody ludności i przedsiębiorczość, podobnie jak Opola Lubelskiego. Dość słaby klimat koniunktury dotyczy też Ryk. W gminach miejsko-wiejskich na Lu-

belszczyźnie najlepsza sytuacja – klimat oceniony na 1 stopień – dotyczy Kocka, Janowa Lubelskiego i Bychawy. Dość dobry klimat koniunktury – 2 stopień cechuje jeszcze Frampol.

Klimat koniunktury w gminach wiejskich Podkarpacia i Lubelszczyzny

Najsłabszy klimat koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw ze względu na wszystkie cechy dotyczy następujących gmin wiejskich podkarpaccich - Wielkie Oczy, Czarna z powiatu dębickiego, Fredropol, Komańcza, Wiśniowa, Frysztak, Krzywca, Nozdrzec, Padew Narodowa, Bircza, Borowa i Tryńcza. W województwie lubelskim najgorsza koniunktura dla rozwoju przedsiębiorstw - od 11 do 9 stopnia – cechuje następujące gminy wiejskie – Rybczewice, Jarczów, Łaziska, Milejów, Ostrówek, Potok Górny, Serniki i Siedliszcze.

Rysunek 2. Klimat koniunktury dla rozwoju przedsiębiorstw w gminach województwa lubelskiego (0- bardzo dobry klimat koniunktury, 12 – bardzo słaby klimat koniunktury)

Bardzo dobra koniunktura (ocena 0 – znikome zagrożenia) dla rozwoju przedsiębiorstw na Podkarpaciu dotyczy gmin: Czarna (powiat łańcucki), Gawłuszowice, Jasło, Krasne, Krościenko Wyżne, Miejsce Piastowe, Świlcza i Wadowice Górne natomiast na Lubelszczyźnie gmin wiejskich Krasnystaw, Łukowa, Radzyń Podlaski i Werbkowice. Koniunktura 1 stopnia dotyczy natomiast na Podkarpaciu gmin Białobrzegi, Boguchwała, Jodłowa, Łańcut, Skołyszyn, Trzebownisko, Tuszów Narodowy i Żyraków, natomiast na Lubelszczyźnie podobnie dobrze radzą sobie gminy – Batorz, Fajstów, Hańsk, Janów Podlaski, Łaszczów, Modliborzyce, Rachanie i Urzędów.

3. Mnożnik inwestycyjny w regionach i uwarunkowania dochodów ludności na podstawie badań ankietowych

Mnożnik inwestycyjny w regionach i typach gmin

Dla weryfikacji danych statystycznych dotyczących dochodu ludności oraz oceny potencjalnego popytu konsumpcyjnego na danym terenie poprzez prognozy wydatków ludności na podstawie ich przewidywań przeprowadzane są badania ankietowe gospodarstw domowych. Istotnym celem badania gospodarstw domowych jest znalezienie krańcowej skłonności do oszczędzania, która jest niezbędna dla obliczenia mnożnika konsumpcyjnego/inwestycyjnego.

Mnożnik konsumpcyjny/inwestycyjny pokazuje jaki efekt w postaci wzrostu produkcji/dochodu da dany impuls w postaci wzrostu konsumpcji/inwestycji. Wartość mnożnika stanowi wskazówkę dla przedsiębiorstw w jakim stopniu rozpoczęcie przez nich działalności na danym terenie – inwestycje, a stąd dodatkowe dochody mieszkańców, spowoduje wzrost konsumpcji – popytu, a tym samym większe zapotrzebowanie również na ich produkty. Wyższa wartość mnożnika jest charakterystyczna dla osób o niższych przeciętnych dochodach, stąd nie może być jedynym wskaźnikiem potencjalnego popytu na danym terenie, jednak będzie określała siłę efektów mnożnikowych jakie mogą tam zaistnieć w przypadku określonych impulsów zwiększających wydatki (niższe podatki, zasiłki, dotacje z UE, inwestycje gmin, czy przedsiębiorstw). W uproszczonym modelu, bez

uwzględniania wpływu importu, mnożnik konsumpcyjny/inwestycyjny jest odwrotnością krańcowej skłonności do oszczędzania. Krańcowa skłonność do oszczędzania natomiast to przyrost oszczędności w wyniku wzrostu dochodu do dyspozycji o jednostkę.⁵

Na podstawie odpowiedzi respondentów zebranych w lutym 2006 roku odnośnie stopnia przeznaczenia dodatkowych 1000 zł na oszczędności oszacowano krańcową skłonność do oszczędzania (KSO) w regionach. Wartość KSO na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie jest zbliżona i wynosi około 30% tj. respondenci będą skłonni przeznaczyć na konsumpcję około 70% dodatkowego dochodu. Najwyższą skłonnością do oszczędzania charakteryzują się mieszkańcy powiatów grodzkich z województwa podkarpackiego i lubelskiego – z 1000 zł dodatkowego dochodu 470 zł przeznaczyliby oni na oszczędności. W rezultacie najniższa jest tam wartość mnożnika inwestycyjnego, gdyż przyrost popytu spowodowany inwestycją w miastach będzie najniższy.

Tabela 6. Wartości krańcowej skłonności do oszczędzania i do konsumpcji oraz mnożnika inwestycyjnego w poszczególnych typach gmin Podkarpacia i Lubelszczyzny

	KSO – krańcowa skłonność do oszczędzania	KSK – krańcowa skłonność do konsumpcji (1-KSO)	Mnożnik inwestycyjny (1/KSO)
Miejskie	0,35	0,65	2,86
Wiejskie	0,31	0,69	3,23
Miejsko-wiejskie	0,32	0,68	3,13
Miasta na prawach powiatu	0,47	0,53	2,13

Źródło: Obliczenia własne a podstawie danych z ankiet

W gminach miejskich KSO wyniosło 0,35, czyli z dodatkowego dochodu mieszkańcy przeznaczą średnio 65% na konsumpcję. W rezultacie dodatkowa inwestycja na tych terenach spowoduje wzrost dochodu terytorium o około 2,9 razy wartość tej inwestycji. Najniższa krańcowa skłonność do oszczędzania charakteryzuje mieszkańców gmin wiejskich – 0,31% i miejsko-wiejskich – 0,32%. W efekcie mnożnik inwestycyjny na tych terenach wynosi około 3,2. Licząc na wzrost popytu na własne towary w wyniku inwestycji na

⁵ Formułę mnożnika opracował Kahn, uczeń John'a M. Keynesa i ma zastosowanie do gospodarki w warunkach niepełnego wykorzystania czynników wytwórczych; jest stosowany także w gospodarce przestrzennej przy tworzeniu planów rozwoju gmin.

danym terenie najbardziej opłaca się ją podejmować na terenie gmin wiejskich i miejsko-wiejskich.

Uwarunkowania dochodów ludności w regionach

Na podstawie danych z badania ankietowego gospodarstw domowych przeprowadzono analizę czynników zwiększających szanse na wystąpienie wysokich dochodów na mieszkańca w gospodarstwie domowym – powyżej 1000 zł na mieszkańca, wykorzystując do tego celu regresję logitową.

Na podstawie danych z badania przeprowadzono analizę czynników zwiększających szanse na wystąpienie wysokich dochodów na mieszkańca w gospodarstwie domowym – powyżej 1000 zł na mieszkańca. W tym celu zastosowano regresję logitową. W rezultacie uzyskano przedstawione w tabelach 7-8 oszacowania parametrów w modelach, w których wartość testu wartości testu Pesaran'a-Timmermann'a pozwalała na odrzucenie hipotezy, że wartości zaobserwowane i teoretyczne zmiennej objaśnianej mają rozkład niezależny, czyli, że zmienna objaśniana jest niezależna od zestawu zmiennych ją objaśniających ($p < 0,05$).

Analiza dla obu województw przyniosła podobne wnioski. Szanse na wysoki dochód w gospodarstwie domowym są większe w przypadku gospodarstw, gdzie głównym deklarowanym dochodem jest dochód z własnego przedsiębiorstwa, gdy respondent deklaruje wykształcenie wyższe oraz gdy gospodarstwo domowe jest zlokalizowane

w powiecie grodzkim lub gminie miejskiej. Ponadto w województwie lubelskim wiek respondenta mieszczący się w przedziale od 20 do 35 lat również zwiększa szanse na wysoki dochód w gospodarstwie domowym. Szanse na wysoki dochód w gospodarstwie domowym na Podkarpaciu zmniejsza główne źródło dochodu w postaci pracy we własnym gospodarstwie rolnym, choć w modelu obejmującym razem dane z obydwu województw dochód z gospodarstwa rolnego zmniejsza szanse na wysoki dochód dla całej próby (tabela poniżej).

Oznacza to, że najlepszym gwarantem wysokich dochodów jest wykształcenie i przedsiębiorczość oraz lokalizacja w pobliżu chłonnego rynku jakim w większym stopniu są zaludnione gminy miejskie. Przyczyną ubóstwa regionów podkarpackiego i lubelskiego jest więc m.in. niska przedsiębiorczość oraz słabe zurbanizowanie.⁶

Ponadto próbowano przeprowadzić analizę czynników determinujących przewidywany wzrost wydatków lub planowane duże wydatki inwestycyjne – powyżej 5000 zł w najbliższym półroczu. Niestety uzyskane modele w większości nie wyjaśniały kształtowania się tych zmiennych. Jedynie wysokim prawdopodobieństwem trafności oszacowania cechował się model wskazujący na większe prawdopodobieństwo wystąpienia wysokich nakładów inwestycyjnych w obydwu regionach

Tabela 7. Uwarunkowania wysokich dochodów w województwie podkarpackim

Zmienna objaśniana dochód miesięczny na mieszkańca w gospodarstwie domowym większy niż 1000 zł			
Zmienna objaśniająca	Oszacowanie parametru	Błąd szacunku	Statystyka „t” (Prob.)
Stała	-2.5140	0.24018	-10.4673[.000]
Miasto lub gmina miejska	0.70481	0.28636	2.4612[.014]
Respondent o wykształceniu wyższym	0.75685	0.36989	2.0461[.041]
Dochód z własnego przedsiębiorstwa jako główne źródło dochodu	1.0949	0.30970	3.5352[.000]
Dochód z gospodarstwa rolnego jako główne źródło dochodu	-2.2164	1.0253	-2.1618[.031]

Źródło: Obliczenia własne a podstawie danych z ankiet Pseudo R^2 - 0,10624; czynnik do obliczenia efektów krańcowych = 0,082835, dobroć dopasowania = 0,87647, test Pesaran-Timmermann'a = -337,4682[0,000]

wśród respondentów o średnich deklarowanych dochodach na mieszkańca w gospodarstwie domowym tj. 600-1000 zł oraz o głównym źródle dochodu pochodzącym z własnego przedsiębiorstwa. Model ten jednak w niewielkim stopniu wyjaśnia kształtowanie się zmiennej objaśnianej tj.

przewidywanych wysokich wydatków inwestycyjnych (tabela 10). Sugeruje on jednak, że przedsiębiorcy z regionów dobrze oceniają perspektywy rozwoju ich firm w najbliższym okresie i stąd będą posiadali dochody na znaczne dodatkowe wydatki inwestycyjne w gospodarstwie domowym.

Tabela 8. Uwarunkowania wysokich dochodów w województwie lubelskim

Zmienna objaśniana dochód miesięczny na mieszkańca w gospodarstwie domowym większy niż 1000 zł			
Zmienna objaśniająca	Oszacowanie parametru	Błąd szacunku	Statystyka „t” (Prob.)
Stała	-2.5041	0.27599	-9.0732[.000]
Miasto lub gmina miejska	0.50305	0.24152	2.0829[.038]
Respondent o wykształceniu wyższym	0.81755	0.24490	3.3382[.001]
Wiek od 20 do 35 lat	0.65673	0.25321	2.5936[.010]
Dochód z własnego przedsiębiorstwa jako główne źródło dochodu	1.2832	0.35607	3.6039[.000]

Źródło: Obliczenia własne a podstawie danych z ankiet; czynnik do obliczenia efektów krańcowych = 0,14632; dobroć dopasowania = 0,80200, test Pesaran-Timmermann'a = -131,2689[0,000] Pseudo R² = 0,077009

Tabela 9. Uwarunkowania wysokich dochodów w województwach podkarpackim i lubelskim

Zmienna objaśniana dochód miesięczny na mieszkańca w gospodarstwie domowym większy niż 1000 zł			
Zmienna objaśniająca	Oszacowanie parametru	Błąd szacunku	Statystyka „t” (Prob.)
Stała	-2.2795	0.16016	-14.2325[.000]
Miasto lub gmina miejska	0.60499	0.18229	3.3188[.001]
Respondent o wykształceniu wyższym	0.91782	0.19645	4.6720[.000]
Dochód z własnego przedsiębiorstwa jako główne źródło dochodu	1.0338	0.22353	4.6249[.000]
Dochód z gospodarstwa rolnego jako główne źródło dochodu	-1.2301	0.47655	-2.5812[.010]

Źródło: Obliczenia własne a podstawie danych z ankiet; czynnik do obliczenia efektów krańcowych = 0,11810, dobroć dopasowania = 0,83960, test Pesaran-Timmermann'a = 330,0985[0,000], Pseudo R² = 0,080571

⁶ Niestety wartość Pseudo R² we wszystkich regresjach była niska co znaczy, że modele w niewielkim stopniu wyjaśniają kształtowanie się dochodów gospodarstw domowych.

Tabela 10. Uwarunkowania wysokich przewidywanych wydatków inwestycyjnych w województwach podkarpackim i lubelskim

Zmienna objaśniana przewidywane wydatki inwestycyjne w gospodarstwie domowym w najbliższym półroczu powyżej 5000 zł			
Zmienna objaśniająca	Oszacowanie parametru	Błąd szacunku	Statystyka „t” (Prob.)
Stała	-1.3691	.094862	-14.4324[.000]
Miesięczny dochód do dyspozycji na mieszkańca w gospodarstwie domowym 600-1000 zł	.47294	.21349	2.2153[.027]
Dochód z własnego przedsiębiorstwa jako główne źródło dochodu	.40579	.16109	2.5190[.012]

Źródło: Obliczenia własne a podstawie danych z ankiet; czynnik do obliczenia efektów krańcowych = 0,17762 , dobroć dopasowania = 0,76634 , test Pesaran-Timmermann'a = [0,000], Pseudo R² = 0,010380

Bibliografia:

1. Ustawa z dnia 26 listopada 1998 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999-2002, (Dz.U. nr 150, poz. 983 ze zmianami).
2. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 roku „O dochodach jednostek samorządu terytorialnego”, (Dz. U. z 2003 roku, Nr 203, poz.1966).
3. Ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych.
4. J.Chmiel (red) Stan sektora MSP w 2003 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2005, MGIP i PARP, Warszawa 2005.
5. E.Wojnicka, P.Klimczak, Stan sektora MSP w 2004 roku. Tendencje rozwojowe w latach 1994-2004, PARP, Warszawa 2006, w druku.
6. GUS (2006) Działalność gospodarcza najmniejszych przedsiębiorstw w 2004 r., www.stat.gov.pl
7. E.Wojnicka, P.Klimczak, R.Pater (2006) Koniunktura konsumencka na poziomie lokalnym w województwie podkarpackim i lubelskim. Raport I. www.ebarometr.pl
8. E.Wojnicka (red) P.Klimczak, R.Pater, M.Dąbrowska (2006) Koniunktura konsumencka na poziomie lokalnym w województwie podkarpackim i lubelskim. Raport II. www.ebarometr.pl
9. Dane Banku Danych Regionalnych GUS.
10. Dane z Regionalnych Izb Obrachunkowych województw podkarpackiego i lubelskiego.